

Sygn. akt III UK 82/06

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 września 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krystyna Bednarczyk (przewodniczący)

SSN Jerzy Kwaśniewski

SSN Herbert Szurgacz (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. W.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.
o wyłączenie z ubezpieczenia społecznego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 września 2006 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w R.
z dnia 1 lutego 2006 r., sygn. akt III AUa ...06,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok i zmienia wyrok Sądu Okręgowego w R. z dnia 25 października 2005 r. (IV U .../05) w ten sposób, że oddala odwołanie**
- 2. nie obciąża wnioskodawczyni kosztami postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R. wyrokiem z dnia 1 lutego 2006 r. oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R. z dnia 25 października 2005 r., zmieniającego decyzję organu rentowego z 3 sierpnia 2005 r., stwierdzającą, że M. W. podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu w systemie osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą w okresach: od 30 do 31 grudnia 1999 r. i od 28 stycznia 2001 r. do 28 lipca 2001 r., w których wnioskodawczyni pozostawała w zatrudnieniu w Szkole Języków Y. mając zarejestrowaną działalność gospodarczą, w ten sposób, że stwierdził brak podlegania wnioskodawczyni ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu w okresie od 28 stycznia 2001 r. do 28 lipca 2001 r. w systemie osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, oddalając odwołanie w pozostałym zakresie.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i ich prawna ocena: Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzją z 3 sierpnia 2005 r. objął M. W. obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym, rentowym i wypadkowym w systemie osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą w okresach: od 30 do 31 grudnia 1999 r. i od 28 stycznia 2001 r. do 28 lipca 2001 r., w których wnioskodawczyni pozostawała w zatrudnieniu w Szkole Języków Y. mając zarejestrowaną działalność gospodarczą. Organ rentowy powołał się na art. 6 ust. 1 pkt 19 oraz art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 78, poz. 338 ze zm.) – powoływanej dalej także jako „ustawa”.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R. po rozpoznaniu odwołania M. W. wyrokiem z dnia 25 października 2005 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdził brak podlegania wnioskodawczyni ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu w okresie od 28 stycznia 2001 r. do 28 lipca 2001 r. w systemie osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, a w pozostałym zakresie odwołanie oddalił. Zdaniem tego Sądu, art. 9 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który stanowi o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu osób przebywających na urlopie

wychowawczym lub pobierających zasiłek macierzyński w sytuacji, gdy nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty albo nie mają innych tytułów ubezpieczenia, nie może być interpretowany w sposób zaprezentowany przez organ rentowy jako konieczność objęcia ubezpieczeniem osób korzystających z zasiłku macierzyńskiego z jednego tytułu ubezpieczenia przy prowadzeniu działalności. Ponieważ wnioskodawczyni we wskazanym okresie pozostawała w stosunku pracy to podlegała ubezpieczeniu z tego tytułu. Dodatkowo mogła ubezpieczyć się z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Decyzję w zakresie dotyczącym objęcia wnioskodawczynię ubezpieczeniem w dniach 30 i 31 grudnia 1999 r. Sąd uznał za zasadną i w tej części odwołanie oddalił.

W apelacji od wyroku Sądu Okręgowego pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie art. 16 ust. 8 i art. 9 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i wniósł o jego zmianę poprzez oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny uznał apelację za nieuzasadnioną. Powołując orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2005 r., II UK 128/04, (OSNP z 2006 r. Nr 15, poz. 233), wskazał, że art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi o obowiązkowym ubezpieczeniu pracowników, a w art. 6 ust. 1 pkt 5 tej ustawy jest mowa o osobach prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Z art. 9 ust. 1 ustawy wynika zasada przymusowego ubezpieczenia jedynie z jednego tytułu. Wyjątkiem od tej reguły jest art. 9 ust. 1a ustawy, który dotyczy obowiązkowego ubezpieczenia z innego tytułu, jeżeli z tytułu pozostawania w stosunku pracy podstawa wymiaru składek jest niższa od tej określonej w art. 18 ust. 4 pkt 5 ustawy, (z czego organ rentowy prawidłowo skorzystał obejmując wnioskodawczynię ubezpieczeniem w dniach 30 i 31 grudnia 1999 r.). Jakkolwiek obowiązek ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy dotyczy również osób korzystających z urlopu wychowawczego i pobierających zasiłek macierzyński lub zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego, to wedle art. 9 ust. 6 ustawy, przymus ubezpieczenia tej grupy istnieje wówczas, gdy osoby te nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczenia. Przepis ten nie stanowi o obowiązku ubezpieczenia z tego „innego tytułu”. Skoro więc wnioskodawczyni pozostawała w okresie od 28 stycznia do 28 lipca 2001 r. w stosunku pracy, to podlegała temu

ubezpieczeniu.

Pełnomocnik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną, wskazując jako jej podstawy naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 16 ust. 8 i art. 9 ust. 6 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 i pkt 19 i art. 12 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej pełnomocnik strony skarżącej podniósł, że Sąd niewłaściwie zinterpretował art. 9 ust. 6 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Błędny, jego zdaniem, jest pogląd, że względem osób przebywających na urloпах macierzyńskim i wychowawczym mających inny tytuł do ubezpieczeń społecznych niż korzystanie z tych urloпów nie powstaje obowiązek ubezpieczeń na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 tej ustawy. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 12 ustawy, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu oraz wypadkowemu podlegają osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, również osoby korzystające z urlopu macierzyńskiego z tytułu zatrudnienia w ramach umowy o pracę i jednocześnie prowadzące działalność gospodarczą. Obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym podlegają, między innymi, osoby fizyczne, które na obszarze RP są pracownikami, jak i osoby prowadzące działalność gospodarczą. Wedle art. 6 ust. 1 w pkt 19 ustawy, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym podlegają osoby przebywające na urloпах wychowawczych lub pobierające zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego. Osoby te podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu, jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczania. W ocenie strony skarżącej, „innym tytułem” rodzącym obowiązkowe ubezpieczenie wnioskodawczynie jest prowadzenie przez nią działalności gospodarczej. Oznacza to, że osoba pobierająca zasiłek macierzyński lub przebywająca na urlopie wychowawczym, prowadząca jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, podlega obowiązkowo na zasadach ogólnych ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia tej działalności. Osoba ta w okresie prowadzenia działalności pozarolniczej nie podlega ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego lub przebywania na urlopie wychowawczym. Dlatego z chwilą rozpoczęcia

prowadzenia pozarolniczej działalności zobowiązana jest wyrejestrować się z ubezpieczeń jako osoba pobierająca zasiłek macierzyński lub przebywająca na urlopie wychowawczym, a następnie zgłosić się do ubezpieczeń jako osoba prowadząca działalność gospodarczą.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną M. W. wносиła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zawiera usprawiedliwione podstawy. Zagadnienie obowiązku ubezpieczenia społecznego (ubezpieczenia emerytalnego i rentowego) osób, które w okresie pobierania zasiłku macierzyńskiego lub urlopu wychowawczego pozostają w stosunku pracy i równocześnie prowadzą pozarolniczą działalność było przedmiotem rozbieżnych interpretacji i prowadziło do niejednorodnych rozstrzygnięć w judykaturze. W związku z rozbieżnościami w orzecznictwie Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w składzie powiększonym zagadnienie prawne dotyczące wymienionej kwestii. Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego w dniu 23 maja 2006 r. podjął uchwałę, że „Osoby, które w okresie pobierania zasiłku macierzyńskiego lub urlopu wychowawczego pozostają w stosunku pracy i równocześnie prowadzą pozarolniczą działalność podlegają ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu prowadzenia tej działalności (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - Dz.U. nr 137, poz. 887 ze zm.)”.

W uzasadnieniu tego stanowiska Sąd Najwyższy wskazał, że w ustawie z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, która uchyliła m.in. ustawę z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, zwanej dalej ustawą systemową, wyodrębnione zostały cztery ryzyka ubezpieczeniowe: emerytalne, rentowe, chorobowe oraz wypadkowe. Zostały one odrębnie uregulowane: emerytalne i rentowe w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) obowiązującej od dnia 1 stycznia 1999 r., która uchyliła moc obowiązującą między innymi ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o

zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) oraz ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), chorobowe - w ustawie z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego na wypadek choroby i macierzyństwa (tekst jednolity: Dz.U. z 2005 r., Nr 31, poz. 267), która uchylili poprzednio obowiązującą ustawę z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz. U. z 1983 r. Nr 30, poz. 143 ze zm.) i wypadkowe - uregulowane ustawą z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz.U. Nr 199, poz. 1673), która uchylili ustawę z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (tekst jednolity: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.).

Zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym: emerytalnemu i rentowym oraz kwestie ewentualnego zbiegu różnych tytułów tych ubezpieczeń regulują art. 6 i 9 ustawy systemowej, stanowiąc – w części istotnej z uwagi na rozpatrywane zagadnienie – że obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są m.in. pracownikami (art. 6 ust. 1 pkt 1), osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi (art. 6 ust. 1 pkt 5) oraz osobami przebywającymi na urloпах wychowawczych lub pobierającymi zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego (art. 6 ust. 1 pkt 19). Tak więc, ubezpieczenia emerytalne i rentowe dotyczą wszystkich osób utrzymujących się z własnej pracy, a ustawa systemowa powiązała obowiązek ubezpieczenia nie tylko z działalnością przynoszącą stały dochód, ale także z faktem osiągania jakichkolwiek stałych źródeł dochodu, w tym z tytułu zasiłków z ubezpieczenia społecznego (zasiłek macierzyński i wychowawczy), zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki stałe z pomocy społecznej oraz zasiłki i świadczenia socjalne (por. I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego* tom 1, Warszawa 2006 r., s. 55 i następne, podobnie J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2001 r., s. 103 – 107). Sygnalizowany

wyżej podział ubezpieczeń społecznych na cztery rodzaje oznacza nie tylko odrębną składkę na każdy rodzaj ubezpieczenia, ale także różny zakres podmiotowy podlegających obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu tych odrębnych ryzyk. Wszystkie grupy osób wymienione w art. 6 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych podlegają tylko obowiązkowi ubezpieczenia emerytalnego i rentowym.

Stosunek pracy jest szczególnym tytułem obowiązku ubezpieczenia społecznego. Powstanie stosunku pracy powoduje bowiem jednocześnie (tzw. zasada automatyzmu) powstanie stosunku ubezpieczenia społecznego.

Z kolei, w myśl ustawy systemowej, za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność uważa się osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych, a więc na podstawie ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. nr 173, poz. 1807 ze zm.), a także ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle (tekst jednolity: Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 979 ze zm.).

Obowiązkiem ubezpieczenia społecznego w zakresie ubezpieczenia emerytalnego i rentowych objęte zostały również osoby pobierające różnego rodzaju zasiłki i świadczenia w okresach przerw w pracy zawodowej z różnych przyczyn, w tym osoby pobierające zasiłek dla bezrobotnych, zasiłek macierzyński i zasiłek na zasadach zasiłku macierzyńskiego.

Przebywanie na urloпах wychowawczych lub pobieranie zasiłku macierzyńskiego albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego, jest samodzielnym tytułem ubezpieczeniowym obok posiadania statusu pracownika czy statusu osoby prowadzącej pozarolniczą działalność i powstaje w związku z osiągnięciem przychodów „zasiłkowych”, pełniących rolę swoistego substytutu wynagrodzenia. Przepis art. 9 ust. 1 ustawy systemowej, przesądza, że osoby, będące m. in. pracownikami, spełniające jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, są obejmowane ubezpieczeniem tylko z tytułu stosunku pracy (zasada pierwszeństwa ubezpieczenia pracowniczego). Osoby te mogą dobrowolnie, na swój wniosek, być objęte ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi również z innych tytułów.

W okresach urlopów macierzyńskiego (art. 180 k.p.) i wychowawczego (art. 186 k.p.), których udzielenie jest obowiązkiem pracodawcy, pracownicy są zwolnieni z obowiązku świadczenia pracy. Za czas tych urlopów pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia, otrzymując z tego tytułu świadczenia z zabezpieczenia społecznego – zasiłek macierzyński, albo dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, rekompensujące w jakiejś mierze niepobieranie wynagrodzenia. Fakt, że przerwy w świadczeniu pracy z tytułu urodzenia dziecka i sprawowania nad nim osobistej opieki nie powodują utraty statusu pracownika (rozumianego w art. 8 ust. 1 ustawy systemowej jako „osoba pozostająca w stosunku pracy”) nie może jednak prowadzić do wniosku, że pozostaje „w mocy” pracowniczy tytuł ubezpieczenia. Trzeba przypomnieć, że stosownie do art. 16 ust. 2 ustawy systemowej, składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – ponoszą w równych częściach ubezpieczony i płatnik (pracodawca). Ze względu na to, że podczas pobierania zasiłku macierzyńskiego i zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego, pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia, należy przyjąć, że ustał tytuł do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych ze stosunku pracy. Tak więc przerwy w świadczeniu pracy z tytułu urodzenia dziecka i sprawowania nad nim osobistej opieki mają po stronie pracownika ten skutek, że nie ma on obowiązku uiszczenia składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe. Obowiązku tego nie ma również pracodawca ze względu na nieświadczenie pracy przez pracownika – art. 16 ust. 8 ustawy systemowej, który stanowi, że w przypadku takich osób, składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe finansuje w całości budżet państwa. Z powyższego wynika, że ustawodawca na czas opieki nad dzieckiem, w miejsce stosunku pracy (mimo jego formalnego trwania), wprowadził odrębny tytuł obowiązkowych ubezpieczeń społecznych w postaci pobierania zasiłku macierzyńskiego i zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego.

Skoro zgodnie z art. 9 ust. 6 ustawy systemowej, osoby przebywające na urloпах wychowawczych i pobierające zasiłek macierzyński, albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego, podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązki ubezpieczeń społecznych, a obo-

wiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym podlegają osoby prowadzące pozarolniczą działalność oraz osoby z nimi współpracujące (art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej), to w sytuacji gdy obowiązek ubezpieczeń emerytalnego i rentowych przestał wpływać z zatrudnienia, a powstał z uwagi na korzystanie z urlopu wychowawczego i pobierania zasiłku macierzyńskiego, albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego – pojawia się nowy tytuł obowiązkowego ubezpieczenia ze względu na prowadzenie pozarolniczej działalności. Tytuł ten, tym samym „eliminuje” dotychczasowe ubezpieczenie z tytułu korzystania z urlopu wychowawczego i pobierania zasiłku macierzyńskiego, albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego.

Z przytoczonych motywów, na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.